

Prof. mr. dr. W.L.J.M. Duijst

Over letsel en zwaar lichamelijk letsel in het bijzonder

Prof. mr. dr. W.L.J.M. Duijst
Over letsel en zwaar lichamelijk letsel in het bijzonder
Antwerpen / 's-Hertogenbosch
Gompel&Svacina
2025

181 blz. – 16 × 24 cm
ISBN 978 94 6371 589 8
D/2025/14.401/49
NUR 820

© 2025 Gompel&Svacina en de auteur

Alle rechten voorbehouden. Behoudens de bij wet bepaalde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, op welke wijze ook, zonder de uitdrukkelijke, voorafgaande en schriftelijke toestemming van de auteur en van de uitgever.

Al het mogelijke werd gedaan om de informatie in dit boek zo juist en actueel te maken als kan. Auteur of uitgever kunnen niet verantwoordelijk worden gesteld voor mogelijke nadelen die lezers door eventuele onvolkomenheden in het boek zouden ondervinden.

Gompel&Svacina bv
Uitgevers

Timmerwerfstraat 40, B-2000 Antwerpen | info@gompel-svacina.be
Rietveldenweg 60, NL-5222 AS 's-Hertogenbosch | info@gompel-svacina.eu
www.gompel-svacina.eu

Inhoud

Verantwoording en dankwoord	9
------------------------------------	---

HOOFDSTUK 1

Medische termen en de betekenis in het strafrecht	11
--	----

1. Inleiding	11
2. De definitie van letsel	15
3. Indeling in soorten letsel	19
4. Zwaar lichamelijk letsel	22
5. Blijvend letsel	23
6. Vitaliteit	24
7. Kwetsbaarheid	29
8. Noodzaak tot medisch ingrijpen	31
9. Anatomisch en medisch abracadabra	34
10. Dood	36

HOOFDSTUK 2

Letsel duiden in het strafrecht	39
--	----

1. Communicatie tussen strafjurist en deskundige	39
2. Eisen te stellen aan de deskundige en het rapport	41
3. Vragen stellen aan de deskundige	42
4. De vragen	44
4.1 Is het letsel potentieel dodelijk?	44
4.2 Zwaar lichamelijk letsel?	47
4.2.1 Wat-als-vragen	48
4.2.2 Vragen die betrekking hebben op het gedrag of handelen van het slachtoffer	51
4.3 Bayesiaans geformuleerde vragen	53

HOOFDSTUK 3

Letsel of zwaar lichamelijk letsel	57
1. Inleiding	57
2. Art. 82 Sr	57
3. Jurisprudentieonderzoek naar zwaar lichamelijk letsel uit 2015	60
3.1 Methode van onderzoek	60
3.2 Resultaten van het jurisprudentieonderzoek	61
3.3 Verschil medisch en juridische beoordeling van ernst van letsel	63
3.4 Motivering door de rechter	64
4. Het overzichtsarrest uit 2018	64
5. De AIS nader toegelicht	67
6. Jurisprudentieonderzoek naar het gebruik van de AIS/ISS en het begrip van het Bayesiaans redeneren	71
6.1 Onderzoeksvragen en methode van onderzoek	71
6.2 Resultaten: Gebruik van de AIS en ISS in jurisprudentie	73
6.3 Resultaten: Gebruik van Bayesiaans formuleren in de jurisprudentie	76
6.4 Resultaten: Interviews	78
7. Jurisprudentieonderzoek naar de wijze van bepalen zwaar lichamelijk letsel	86
7.1 Inleiding en methode van onderzoek	86
7.2 Algemene resultaten zoekproces feitenrechtspraak	90
7.3 Vergelijking van feitenrechters onderling	93
7.4 Gebruik van de gezichtspunten in de feitenrechtspraak	103
7.5 Gebruik van artikel 82 Sr in de feitenrechtspraak	120
7.6 Resultaten van en nadere invulling door de Hoge Raad	122
8. Identificeren van knelpunten	126
9. Oplossingen voor de knelpunten en introductie stroom-schema	128

HOOFDSTUK 4

Moord, doodslag en dood door schuld 135

1. Inleiding 135
2. Causaal verband 135
3. Bewust de aanmerkelijke kans op de dood aanvaarden 137
4. Poging moord/doodslag 142

HOOFDSTUK 5

Feiten van algemene bekendheid 147

1. Inleiding 147
2. Feiten van algemene bekendheid behoeven geen bewijs 149
3. Feiten van algemene bekendheid betreffende geweld
uitgeoefend op het hoofd 151
 - 3.1 De blik van de deskundige op (de kwetsbaarheden
van) het hoofd 154
 - 3.3 Geweld op het hoofd leidt tot de dood? 158
 - 3.4 Betekenis van de algemene ervaringsregels voor de
rechtspraak 162
4. Feiten van algemene bekendheid betreffende geweld op
de buik 163
 - 4.1 De blik van de deskundige op de feiten van algemene
bekendheid aangaande de buik 164
 - 4.2 Betekenis van de algemene ervaringsregels voor de
rechtspraak 166
5. Zin en onzin van feiten van algemene bekendheid 166

HOOFDSTUK 6

Letsel bij kinderen 169

1. Inleiding 169
2. Signaleren van letsel 169
3. Verklaringen van slachtoffer en verdachte(n) 173
4. Verklaring voor letsel 174
5. Het duiden van letsel 176
6. Niet alleen de kinderen 180

Verantwoording en dankwoord

De jaren als strafrechter (rechtbank en hof), forensisch arts, opleider, NRGD rapporteur en hoogleraar hebben geleid tot vele vragen over hoe letsel in een strafzaak werd geïnterpreteerd. Aanvankelijk hebben die vragen geleid tot onderzoek gepubliceerd in artikelen en bijdragen in diverse libri amicorum. Uiteindelijk zijn de teksten bij elkaar gebracht in dit boek en aangevuld met nieuwe. Diverse juridisch en medische studenten (en sommigen hebben zowel een medische als juridische academische titel behaald) hebben een bijdrage geleverd aan de oorspronkelijke artikelen en/of aan dit boek: Erik van Schaik, Eline van den Bogaard-de Spa, Marlies Morsink, Sigrid Krol, Ellis Diepenmaat en Jorrit van den Berg. Deze studenten, die inmiddels collega's zijn geworden, ben ik dankbaar voor hun inspirerend ideeën, hun interessante onderzoeken en vooral voor hun vermogen om 'in het groot te denken'.

Medische termen en de betekenis in het strafrecht

1. Inleiding

Niemand komt het leven door zonder zijn knieën te schaven, zijn hoofd te stoten, een bot te breken of een snijwond op te lopen. Leven impliceert een zekere vorm van trauma en daarmee letsel. Daarmee heeft iedereen ervaring met en verstand van letsel en is letsel ook in zekere zin simpel en door iedereen te interpreteren.

In Nederland is in 2017 ongeveer 1,7 procent van de vrouwen van 15 jaar of ouder slachtoffer geweest van een of meer geweldsdelicten. Van de mannen was dit 2,5 procent.¹ Het WODC meldt in 2019 dat in de vijf voorafgaande jaren 700.000 mensen minstens een keer slachtoffer zijn geworden van huiselijk geweld.² Gemiddeld overlijden 125 personen per jaar ten gevolge van een geweldsdelict.³ Geweld resulterend in letsel of de dood is een fenomeen in de maatschappij dat erbij hoort.

Maar geweld hoort er ook niet bij. De overheid probeert met strafbaarstellingen van gewelddadige gedragingen te zorgen voor een veilige maatschappij. In het strafrecht spelen opzetdelicten waarbij slachtoffers lichamelijk letsel oplopen een belangrijke rol. Dat heeft onder andere te maken met het feit dat slachtoffers op sympathie of medelijden van het publiek kunnen rekenen. Een delict met slachtoffer(s) leidt tot publiek dat schreeuwt om een reactie en het gevolg is dat het delict schreeuwt om een publiekelijke reactie.

1. 'Minder vrouwen dan mannen slachtoffer van geweld', CBS 21-12-2018, cbs.nl.

2. A. ten Boom e.a., De prevalentie van huiselijk geweld en kindermishandeling in Nederland (Cahiers-reeks), Den Haag: WODC 2019.

3. <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/7233/table?ts=1756710069808>.

Krantenkoppen als ‘Messengeweld onder jongeren blijft zorgelijk’⁴ of ‘In Arnhem nu al meer meldingen van steekpartijen dan in heel 2020’,⁵ of een mars tegen femicide leiden dan ook doorgaans tot een reactie vanuit de politiek.⁶ Vanuit de politiek ontstaat vervolgens de verwachting naar justitie dat wordt opgetreden tegen het handelen van de daders. En zoals het een beschaafd land betaamt, biedt het Nederlandse Wetboek van Strafrecht voldoende mogelijkheden om op te treden tegen gedrag waarbij een andere persoon lichamelijke schade is berokkend. Het aantasten van de lichamelijke integriteit met geweld is in diverse strafrecht bepalingen vastgelegd, zoals art. 300 Sr (mishandeling), art. 302 Sr (het toebrengen van zwaar lichamelijk letsel) en art. 289/290 Sr (moord/doodslag).

Bij misdrijven waarbij een slachtoffer fysiek letsel oploopt of de dood vindt, ontstaat gedurende het opsporingsonderzoek een groot aantal vragen over dat letsel. Een bloemlezing van die vragen: ‘Is er causaal verband tussen een handeling en het ontstane letsel of de dood?’, ‘Hoe gevaarlijk is een bepaalde handeling?’, ‘Is sprake van zwaar lichamelijk letsel?’ en ‘Had het letsel tot de dood kunnen leiden?’

Indien een verdachte kan worden gevonden en vervolging opportuun is, leiden geweldsdelicten tot een OM-afdoening of strafzaak. Bij het opstellen van een tenlastelegging en bij de bewijsvoering bij deze misdrijven is de beschrijving en beoordeling van het letsel van cruciaal belang.

Op 4 juli 1894 promoveerde Hendrik Karel Roessingh aan de Rijks-universiteit Groningen met een proefschrift getiteld ‘Over lichamelijk letsel en zwaar lichamelijk letsel in ’t bijzonder’.⁷ Over de keuze van dit thema zegt de auteur: “Bij het zoeken naar een onderwerp voor

4. <https://nos.nl/artikel/2401183-messengeweld-onder-jongeren-blijft-zorgelijk-landelijke-inleveractie-begint>.

5. <https://www.gelderlander.nl/home/in-arnhem-nu-al-meer-meldingen-van-steekpartijen-dan-in-heel-2020-ook-opvallend-veel-incidenten-in-cuijk~a929387b/>.

6. Mes op zak hebben wordt duur in Schiedam, <https://www.schiedam24.nl/nl/nieuws/nieuws/mes-op-zak-hebben-wordt-duur-in-schiedam/13282>.

7. H.K. Roessingh, Over lichamelijk letsel en zwaar lichamelijk letsel in ’t bijzonder, Proefschrift Groningen 1894.

dit proefschrift heb ik twee dingen overwogen, n.l. er een te kiezen, dat mij niet al te machtig was en dat tevens een niet al te uitvoerige behandeling vereischte.” Het moet de auteur van het proefschrift worden nageven dat dit een verstandig uitgangspunt is voor het schrijven van een proefschrift. Doe waar je goed in bent en zorg dat het proces niet eindeloos duurt. Na een verhandeling van een kleine honderd pagina’s, waarin Roessingh het artikel in het Wetboek van Strafrecht over zwaar lichamelijk letsel fileert, een mooie internationale rechtsvergelijking maakt en jurisprudentie inventariseert, komt hij tot de conclusie dat het niet zo slecht geregeld is in het Wetboek van Strafrecht en dat het de taak van de rechter is om te beoordelen of sprake is van zwaar lichamelijk letsel en dat de rechter dat wel goed doet. Hij sluit af met de volgende woorden: “Tenslotte wil ik hen, die meenen dat de wetgever in het geval van zwaar lichamelijk letsel aan den rechter te veel bevoegdheid heeft gegeven, dan opmerken, dat tot nog toe, naar ik meen, uit niets gebleken is, dat die bevoegdheid te groot of voor den gewonen rechter zoo moeilijk is, dat men ter zake van die moeilijkheid de beoordeling liever moest laten lopen over drie instantiën dan over twee. In de strafrechtspleging zijn, dunkt mij, wel moeilijker vragen, die met gerustheid en goed gevolg aan den rechter ter beantwoording zijn overgelaten, bijv. bij oplichting en valsheid.” Dit is met recht een bondig proefschrift met een glasheldere conclusie te noemen.

In de ruim 125 jaren die volgden, veranderden de maatschappij, de wetenschap en de eisen die aan een proefschrift werden gesteld. Wat niet veranderde waren onder andere de artikelen over letsel in het Wetboek van Strafrecht: artikel 289, 290, 300, 302, en 82 Sr. Het uitgangspunt dat de beoordeling of letsel moet worden gekwalificeerd als zwaar lichamelijk letsel is voorbehouden aan de rechter, is eveneens onveranderd. In 2018 bevestigde de Hoge Raad dit in een overzichtsarrest.⁸ Sindsdien wordt dit standpunt gevolgd door rechtbanken en gerechtshoven.

8. HR 03-07-2018, ECLI:NL:HR:2018:1051.

Is het interpreteren van (zwaar lichamelijk) letsel voor de OvJ en de rechter inderdaad niet zo moeilijk? Is de beoordeling van zwaar lichamelijk letsel anno 2025 nog steeds alleen aan de rechter of is er een rol voor de forensisch medische wetenschap weggelegd? Begrijpen wetenschap en strafjuristen elkaar? Wat te doen als wetenschap en strafrecht elkaar tegenspreken? En als de beoordeling van (zwaar lichamelijk) letsel aan de rechter is, hoe doet die rechter dat dan en doet hij dat op een manier dat kan worden gezegd dat de uitspraken in overeenstemming zijn met strafrechtelijke rechtsbeginselen?

Wanneer letsel ontstaat bij een geweldsincident zijn twee acties vereist.

De eerste actie is het medisch handelen. De arts vraagt naar het incident om te kunnen bepalen welk risico de betrokkene kan hebben gelopen op niet direct zichtbaar letsel. Het letsel moet worden geïnspecteerd en beoordeeld op ernst, eventueel radiologisch in kaart worden gebracht, en vervolgens worden schoongemaakt, gehecht, (onder narcose) worden geopereerd of worden ingegipst. Van de medische acties worden aantekeningen gemaakt in het medisch dossier, met als doel dat andere hulpverleners begrijpen waaruit het medisch handelen heeft bestaan en de volgende hulpverlener door kan gaan waar zijn voorganger gebleven is. Het beoogde eindresultaat is om de patiënt met zo min mogelijk restschade naar huis te laten gaan. En als dat niet lukt dan is het doel om de patiënt op een menswaardige manier te laten sterven.

De tweede actie bestaat uit opsporingshandelingen, zoals het horen van het slachtoffer en andere getuigen, het horen van de verdachte, het verzamelen van sporen en het vastleggen van het letsel. Het doel van opsporing is een onderzoek naar de feiten om te bepalen of iemand en zo ja wie strafrechtelijk ter verantwoording kan worden geroepen voor het incident en de gevolgen daarvan. De politie noteert de verkregen gegevens in een proces-verbaal en dat proces-verbaal vormt de basis voor het eventueel samen te stellen strafrechtelijk dossier.

De medische en strafrechtelijke acties leveren twee blikken op hetzelfde letsel en de voorafgaande gebeurtenis met een totaal ander

resultaat op. Wanneer forensisch geneeskunde zich gaat bemoeien met het letsel ontstaat een verbinding tussen twee werelden. Daarmee is de forensisch arts de tolk tussen deze beide werelden. Het doel van het inroepen van een tolk is het verkrijgen van een vertaling. Vertalen is het omzetten van een term in de ene taal in een term die begrijpelijk is in de andere taal. Om de forensisch geneeskundige vertaling uiteindelijk begrijpelijk te maken voor het strafrecht, dienen bepaalde termen toegelicht te worden. In het navolgende worden diverse termen zowel vanuit het medisch als vanuit juridisch perspectief beschouwd.

2. De definitie van letsel

Letsel is een verwonding, een beschadiging of een kwetsuur.⁹ Verwonding en beschadiging klinken beide alsof er iets stuk is. Of iets stuk is kan geobjectiveerd worden. Bij kwetsuur ligt dat anders. Een kwetsuur is niet alleen een verwonding, maar onder andere ook ‘een bezing’. Een bezing gaat over de pijn die een persoon ervaart. Dat laatste is subjectief. Letsel en pijn liggen daarmee dicht bij elkaar, maar zijn niet synoniem. Letsel kan volgens de definitie zonder pijn voorkomen en pijn kan zonder zichtbare verwonding voorkomen.

De worsteling met de termen ‘letsel’ en ‘pijn’ wordt ook teruggezien in de uitspraken van de Hoge Raad over de term mishandeling. In 2011 overweegt de Hoge Raad dat mishandeling het toebrengen van letsel of pijn is.¹⁰ Strikt genomen is deze uitleg dus een pleonasme; onder de term ‘letsel’ valt ook bezing en dus pijn. In 2017 worstelt de Hoge Raad opnieuw met de definitie van mishandeling. Aldus de Hoge Raad moet “onder mishandeling in de zin van art. 300 Sr worden verstaan het opzettelijk aan een ander toebrengen van lichamelijk letsel of pijn, het opzettelijk benadelen van de gezondheid alsmede – onder omstandigheden – het opzettelijk bij een ander teweegbrengen van een min of meer hevige onlust veroorzakende gewaarwording in of aan het lichaam, een en ander zonder dat

9. <https://www.encyclo.nl/begrip/letsel>.

10. HR 05-07-2011, ECLI:NL:HR:2011:BQ6690.